

підприємства, можна сформувати певну ієрархічну структуру процесу адаптації системи планування до змін зовнішнього середовища, елементами якої виступають: 1) адаптація вихідних параметрів системи планування – перший щабель адаптаційного процесу, пов'язаний із пристосуванням до середовища системи планування діяльності підприємства. Такий вид адаптації особливо необхідний в умовах втрати актуальності системи планів у зв'язку із змінами у ринковому середовищі, тому відновленням їх параметрів може відбутися через адаптацію; 2) структурна адаптація – цей рівень адаптаційного процесу використовується тоді, коли шляхом корекції параметрів (підсистем планування підприємства) неможливо досягнути ефективної адаптації підприємства. Якщо в процесі розвитку підприємства його структура змінюється, і така ситуація постійно повторюється, то в такому випадку застосовують адаптацію структури підприємства; 3) адаптація об'єкта – у тому випадку, коли адаптація вихідних параметрів і структурна адаптація не в змозі підвищити ефективність системи планування діяльності підприємства, потрібно адаптувати об'єкт управління в цілому. Вибір оптимального варіанта об'єкта в процесі управління ним і становить суть адаптації на даному етапі; 4) адаптація цілей управління – цей рівень адаптації використовується в ситуаціях, коли всі вищезгадані рівні не привели до покращення результатів господарювання. У такому випадку підприємство повинно визначити новий спектр цілей функціонування. В результаті адаптації цілей змінюються потреби підприємства, які досягаються шляхом реалізації нових алгоритмів адаптації. Усі рівні означені адаптації використовуються з однією метою – досягнути поставлених підприємством цілей господарювання. Чітка ієрархія рівнів адаптації визначає застосування кожного наступного рівня тільки в тому випадку, коли нижчестоящі рівні не розв'язали поставлених перед процесом адаптації завдань.

Література:

1. Квасній Л. Г. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємствами в умовах ринкової економіки / Л. Г. Квасній // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2008. – Вип. 18.9. – С.148-154.
2. Miles E. Raymond, Snow C. Charles Organizational Strategy, Structure and Process. – McGraw-Hill, 1978.

Попович Т.М., к.е.н., доцент,
Тернопільський національний економічний університет.

**ТЕНДЕНЦІ СТРУКТУРНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ТА РЕГІОНАЛЬНОГО СПОЖИВЧОГО РИНКУ**

Депресивний стан національної економіки, глобалізаційні процеси, наявність проблем політичної системи, відсутність чіткої концепції розвитку внутрішнього ринку країни, суперечності законодавства, неадекватне застосування економічних інструментів щодо вирішення поточних економічних проблем, високий рівень корумпованості управлінських структур на всіх рівнях стримують розвиток цивілізованого і конкурентного споживчого ринку, негативно впливають на процес його трансформації, що, у свою чергу, призводить до структурних деформацій, нестабільності та посилює соціальну напругу в суспільстві.

Завдання підтримки ринкової конкуренції споживчого ринку, забезпечення його динамічного розвитку та усунення дисбалансів є пріоритетними в реалізації соціально-економічної держави. Це зумовлено тим, що такий ринок, як найвагоміший елемент внутрішнього ринку, за своїм призначенням виконує важливі функції життєзабезпечення громадян, є джерелом поліпшення їх добробуту та узагальнюючим індикатором стану економіки, виступає дієвим механізмом урівноваження ключових інтересів виробника і базових потреб споживача. Як невід'ємна складова економічної системи, що забезпечує ефективний взаємозв'язок виробництва і споживання, споживчий ринок дозволяє об'єктивно оцінювати її динаміку, впливати на структуру, детермінувати зміни, визначати пріоритети розвитку на основі урахування специфіки регіону та його особливостей. Водночас, будь-які трансформаційні зрушення в структурі національної економіки, застосування тих чи інших регулятивних впливів на ринкові процеси, прямо відображаються на загальних тенденціях розвитку такого ринку, стані його кон'юнктури, ступеню збалансування споживчих потреб та рівнях доступності товарів для різних верств населення.

Регіональний споживчий ринок слід розглядати як цілісну територіально відособлену систему соціально-економічних відносин щодо виробництва обміну, розподілу і споживання товарів і послуг, функціонування якої обумовлено специфікою дії регіональних

економічних умов, ринкової поведінки споживачів, ступенем розвитку ринкової регіональної інфраструктури і спрямовується на активізацію виробничих і обмінних процесів, міжрегіональних зв'язків, підвищенню соціально-економічної ефективності регіону. Сутність та розміри такого ринку визначається існуючою системою територіального поділу праці в країні, умовами розміщення виробництва товарів і послуг, формами і методами взаємодії між інституціями ринку, наявними прямими і зворотними ринковими зв'язками між суб'єктами ринку, поєднанням місцевих та зовнішніх джерел надходження товарів, відсутністю бар'єрів в торгівлі, а також, сформованою системою та прийнятими методами регулювання ринкових відносин (державні, громадські, ринкові, прямі та опосередковані).

Аналітичні дослідження стану споживчого ринку та закономірностей їх розвитку [1-4] дозволяють констатувати, що він є прямим віддзеркаленням загальноекономічної ситуації як країни в цілому, так і регіональної специфіки, і характеризуються, передусім, нестійкою динамікою (з певним похваленням або гальмівними процесами, зумовлених дією прийнятих управлінських рішень та впливом різноманітних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру), розбалансованістю ринкових механізмів та їх невірноваженістю, наявністю структурних ринкових деформацій, суттєвою регіональною диференціацією за рівнем розвитку і потенціалом.

Зокрема, диференціація регіональних споживчих ринків обумовлена впливом сукупності чинників, основними з яких є: економічний потенціал регіону, передусім, природний, ресурсний, виробничий, від можливостей якого залежать обсяги пропозиції товарів на ринку; соціально-економічна ситуація та наявність критичних проблем в регіоні; демографічний та професійний склад населення, що впливає на розмір і структуру споживання та, відповідно, структуру товарної пропозиції; обсяги грошових доходів населення, які визначають споживчий попит на товари і послуги; рівень розвитку транспортної інфраструктури, яка впливає на своєчасність та безперебійність доставки товарів; форми підтримки та активізації підприємницької діяльності, що дозволяє нарощувати можливості місцевого товаровиробника, сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку, гарантує якість і безпеку товарів. Незважаючи на те, що такі регіональні чинники є спільними для всіх споживчих ринків, вони мають певну специфіку і характер прояву, їхня

дія не є однорідною для різних регіонів. Зокрема, за обсягами роздрібного товарообороту, як основним узагальнюючим показником стану споживчого ринку, найбільша його частка в 2013 році припадала на п'ять регіонів: м. Київ (12,8%), Донецьку (10,7%), Дніпропетровську (7,7%), Харківську (6,9%) та Одеську (6,2%) області, що в сукупності складає 44 відсотка [5].

Як свідчить аналіз, в сучасних умовах диференціація регіональних споживчих ринків спостерігається не лише за динамікою розвитку, основним показником якого є обсяг роздрібного товарообороту, але й рівнями і структурою споживання товарів і послуг, купівельною спроможністю населення, рівнем розвитку торговельної інфраструктури, динамікою споживчих цін, масштабами та потенціалом ринку, характером наявними конкурентними перевагами, рівнем привабливості споживчого ринку тощо.

Реаліями сучасного стану національного та регіонального споживчого ринку є наявність структурних деформацій, обумовлених:

по-перше, загальною економічною нестабільністю, незбалансованістю між попитом і пропозицією споживчих товарів, їхньою структурною невідповідністю. Відносно врівноваження попиту і пропозиції на ринку відбувається шляхом або зростання цін на споживчі товари, або скороченням споживання. Така рівновага складається при неузгоджених економічних інтересах і тому має нестійкий характер;

по-друге, формуванням кон'юнктури на споживчому ринку в умовах низького платоспроможного попиту та значної диференціації населення за рівнем доходів та споживання. Внаслідок цього на ринку розширився тіньовий сегмент фальсифікованих та контрафактних товарів низької якості. Регресивні зміни в структурі споживання, зумовлені низькими доходами населення, викликали структурні деформації роздрібного товарообороту та виробництва споживчих товарів і надання послуг;

по-третє, зростанням масштабів тінізації діяльності на споживчому ринку, наявністю неформального сектору, що унеможливує реальну оцінку динаміки та тенденцій його розвитку, сприяє поширенню недобросовісної конкуренції та розповсюдженню контрафакту. Зростання обсягів поставок нелегальної, контрабандної та фальсифікованої продукції негативно впливає не тільки на розвиток споживчого ринку, але й на конкурентоспроможність та безпеку національної економіки;

по-четверте, високою імпоротною залежністю споживчого ринку. Частка імпортованих товарів у загальних обсягах продажу товарів непродовольчої групи коливається в межах 50-72%, а за окремими товарними групами (одягом, побутовими виробами, годинниками, комп'ютерами тощо) вона сягає 95-99%. Продаж імпортованих продовольчих товарів складає від 15 до 20 % загальних обсягів;

по-п'яте, суттєвим розшаруванням споживчих витрат за групами споживачів унаслідок кардинальної поляризації населення з точки зору доходів та купівельної спроможності. Більшість українських споживачів усе частіше віддають перевагу порівняно дешевим сегментам споживчих товарів. Водночас продажі середнього та преміального цінового сегментів, рентабельність виробництва яких вища, навпаки, скорочуються. Такі тенденції негативно впливають на виробничу діяльність товаровиробників та призводять до падіння виробництва та скорочення доходів;

по-шосте, різким зростанням цін на споживчі товари і послуги та наявністю значних цінових диспропорцій за низького рівня якості та невідповідності вимогам безпеки. Зростання цін на ринку обумовлювалося впливом переважно зовнішніх чинників, а саме: падінням обсягів виробництва споживчих товарів, неефективною монетарною та податковою політикою, зростанням цін на енергоносії, зміною масштабів та характеру тінізації внутрішнього ринку;

по-сьоме, нерозвиненістю інфраструктури споживчого ринку, нерациональністю схем товарообороту, низьким рівнем конкуренції, засиллям контрафактних товарів і товарів низької якості імпортованого виробництва, що обумовлює необхідність захисту внутрішнього ринку та контролю за якістю і безпекою товарів, дотриманням прав споживачів.

При всій різноманітності чинників, що впливають на стан і динаміку споживчого ринку, істотна роль належить: соціально-демографічним; змінам споживчих переваг; змінам у рівні і структурі виробництва та споживання; динаміці цін; формуванню нових сучасних форм торговельного обслуговування; інтенсивному розвитку нових форм торгівлі товарами та послугами; переоснащенню матеріально-технічної бази торгівлі і сфери послуг; інформаційним технологіям тощо. Збалансоване функціонування споживчого ринку передбачає дотримання пропорції між зростанням грошових доходів і розвитком сфери обігу, де відбувається реалізація основної маси грошових доходів населення.

Водночас на стан регіонального споживчого ринку та його структурні параметри впливають також і зовнішні чинники. Зокрема, зовнішніми викликами розвитку такого ринку є: євроінтеграційні процеси України; умови формування зони вільної торгівлі; політична нестабільність; зростання вартості зовнішніх джерел поставок в Україну енергоносіїв; дієвість механізмів державного управління розвитком ринкових відносин та розв'язанням проблем цінової дестабілізації, розвитку конкурентного середовища, підвищення платоспроможного попиту населення.

Література:

1. Лагутін В. Д. Внутрішній ринок споживчих товарів: теорія розвитку і регулювання : моногр. / В. Д. Лагутін. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. — 327 с.
2. Пустовойт О. Ринок споживчих товарів України: тенденції розвитку і вплив на структуру економіки / О.Пустовойт // Економіка України. — 2011. — № 1. — С. 59–69.
3. Споживчий ринок України: методологія дослідження та регулювання : монограф. ; за заг. ред. Л. О. Лігоненко. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. — 379 с.
4. Філюк Г., Шевчук О. Тенденції розвитку споживчого ринку України // Товари і ринки. — 2011 — №1. — С. 24-36.
5. Роздрібна торгівля України в 2013 році. Статистичний збірник — К.: Державна служба статистики, 2014 — 165с.

Кривокульська Н.М., к.е.н., доцент,
Тернопільський національний економічний університет

**ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ І ЗАГРОЗИ
РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИЦІ**

Відсутність ефективної системи управління в сфері охорони навколишнього природного середовища та повільне проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів в умовах розвитку національної економіки призводить до збільшення рівня забруднення довкілля в процесі природоперетворювальної діяльності людини та зумовлює підтримку старих, неефективних підходів до використання природних ресурсів. Природоперетворювальна діяльність людини, яка пов'язана з різними формами функціонування людського суспільства, формує групу антропогенних факторів впливу